

יסודות

גיליון 1 | מאי 2019

לחימה, למידה והפקת לקחים

יסודות

כתב העת של המחלקה להיסטוריה בצה"ל

גיליון 1 | מאי 2019

לחימה, למידה והפקת לקחים

המחלקה להיסטוריה בצה"ל

YESODOT

The Journal of the IDF's History Department

Vol. 1 | 2019

Fighting, Studying and Lessons learned

Editors: Col. (Res.) Dr. Yigal Eyal, Lt. Col. Dr. Eli Michelson

עורכים: אל"ם (במיל") ד"ר יגאל אייל וסא"ל ד"ר אלי מיכלסון
מערכת: עמרי אדומי, ד"ר זאב אלרון, ד"ר אהד לסלוי, סא"ל (במיל") בעז זלמנוביץ'
עיצוב לשונית: ספי שפר
עיצוב גרפי: מירב ניסן אלעד
עיצוב העטיפה: אסף בארי
צילום העטיפה: המחלקה להיסטוריה, צה"ל

מהדורה שנייה - 2022

© כל הזכויות שמורות למדינת ישראל - משרד הביטחון - אמ"ץ - חטיבת תוה"ד - המחלקה להיסטוריה.
בכל שימוש שיעשה מהמתפרסם בגיליון זה, יש לציין את המקור. אין לעשות בו כל שימוש מסחרי.

Copyright by MOD - IDF

כתב העת יצא לאור באמצעות משרד הביטחון - ההוצאה לאור, ישראל, 2019.

הקדמה |

"בהיסטוריה הצבאית טמונה האפשרות היחידה להעלות יסודות שעליהם יושתת המושג [...] כיצד עשויה להתפתח מלחמה ממלחמות העתיד - אותו מושג שממנו נובעות מסקנות לגבי הכנתה, תכנונה ועד למידה ידועה אף לגבי ניהולה".¹

בבואנו לייסד במת פרסום שלה קראנו "ייסודות", ראינו לנגד עינינו את הצורך לפרוס לעיני הציבור מחקרים שיאירו פנים ישנות וחדשות במחקר ההיסטוריה הצבאית, שלא הייתה להם עד כה במה ייחודית. את הציטוט המובא בראשית הדברים כתב בשנת 1956 אלוף איתן אבישר בדיון שפיתח על אודות חשיבותה של ההיסטוריה הצבאית למקצוע הצבאי. ניתן להוסיף לכך את דבריו של ההיסטוריון הבריטי הנודע מייקל הווארד: "מלחמות העבר מהוות את בסיס הנתונים היחיד, שממנו לומדים אנשי הצבא, כיצד לעסוק במקצועם: כיצד לעשות זאת, וחשוב עוד יותר, כיצד לא לעשות זאת".²

1 איתן אבישר, "היסטוריה של המלחמות - על שום מה?", **מערכות** ק"ג, אוקטובר 1956. אלוף איתן אבישר (זיגמונד פון פרידמן) איש צבא והיסטוריון צבאי, שטרם עלייתו לארץ שימש קצין בכיר בצבא האוסטרי. היה ראש מחלקת התכנון וערך את התוכנית האסטרטגית הראשונה של כוח המגן העברי, ושימש גם נשיא בית הדין של ארגון ההגנה; סגן ראש המפקדה הארצית של הארגון; הנשיא הראשון של בית הדין הצבאי לערעורים בצה"ל. פרסם ספרים רבים בנושאים צבאיים ואחרים.

2 מייקל הווארד, "היסטוריה צבאית והיסטוריה של מלחמה", בתוך: **העבר כפתח דבר - חשיבותה של ההיסטוריה לתחום העיסוק הצבאי**, מארי ויליאמסון וריצ'רד הארט סינרייך (עורכים), בן שמן: מודן, 2014, עמ' 27.

על פי אבישר והווארד, להיסטוריה הצבאית יש חלק נכבד במקצוע הצבאי בכלל, והיא מאפשרת לנו להתפתח דרכה. השניים רואים בהיסטוריה הצבאית אמצעי להבנת המלחמה. אף שאיננו סבורים שההיסטוריה היא האפשרות היחידה לכך, כדבריו של אבישר, אין ספק כי היכרות מעמיקה עם היסטוריה צבאית אמינה, הנשענת על מחקר יסודי ונטול פניות, עשויה להיות בסיס איתן למקצוע הצבאי.

כיום רואים אור כתבי עת נוספים ומכובדים, גם בצה"ל וגם מחוצה לו, כמו "מערכות" שקיים כבר משנת 1939, ו"בין הקטבים" הצעיר; אולם ב"מערכות" מתפרסמים מאמרים קצרים בלבד, ו"בין הקטבים" מאפשר אמנם שיח בנושאים צבאיים רבים ומגוונים, אך אינו היסטורי בעיקרו. במתנו החדשה נועדה להעשיר את מפקדי צה"ל ואת החפצים בכך במחקרים היסטוריים, באמות המידה המקובלות בכתבי עת אקדמיים - היסטוריים.

כתבעת זה, "יסודות", יאפשר לקוראים בעיקר הצצה אל סוגיות נבחרות. המאמרים, מטבעם, מתמצתים סוגיות שעל חלקן נכתבו או ייכתבו ספרים שלמים, אך הם פותחים לקוראים צוהר אל העבר.

המחלקה להיסטוריה בחטיבת התורה וההדרכה שבאגף המבצעים (אמ"ץ-תוה"ד) אחראית על חקר ההיסטוריה של צה"ל וכתביה, ועוסקת בנוסף למחקר גם באיסוף, אחסון ויצירת מאגרי מידע על פעילות הצבא, על הפעלת הכוח, על בניין הכוח, על התפתחות המחשבה הצבאית לדורותיה ועוד; כל אלה, למען העשרת המחקר והידע, וכדי לתמוך בפעולות צה"ל.

מאז 1952 חוקרת ומפרסמת המחלקה את מחקריה עבור צה"ל ובהתאם לצרכיו. אולם עם השנים עלה יותר ויותר הצורך לפרסם את המחקרים לציבור הרחב כמסד הידע המוסמך והרשמי של המבצעים, קבלת ההחלטות והפקת הלקחים ממלחמות ישראל; כל זאת בכפוף להנחיות ביטחון המידע והצנזורה.

גיליון ראשון זה של "יסודות" - כתב העת של המחלקה להיסטוריה - הוא תוצר נוסף של מגמה זו, ואנו מקווים כי יהיה לו המשך, ובכך נמלא את חובתנו להעשיר את הציבור הרחב בידע מוסמך וראשוני על צה"ל ועל מבחניו השונים והמגוונים במאמציו הבלתי פוסקים להגן על ביטחונה של מדינת ישראל.

גיליון זה מכיל תשעה מאמרים, שעוסקים בפרקים שונים בלחימה ובלמידה של צה"ל ב-70 השנים לקיומו. המאמרים הועמדו באופן כרונולוגי ומאפשרים מבט, ולו חלקי, לתקופות, לאתגרים ולשיטות למידה מגוונות, כגון: למידה ממלחמות והפקת לקחים, פיתוח תורות לחימה, הקמת גופי תכנון וחשיבה, ועוד. אין במאמרים ניסיון לייפות את העבר או להאדיר את שמם של אישים מסוימים. המאמרים, כפרי מחקר היסטורי, משקפים את המציאות שבחנו החוקרים ומציעים לנו חומר למחשבה על מגוון סוגיות.

הוצאתו לאור של הגיליון הראשון דרשה עמל רב של שותפים רבים. בראש ובראשונה החוקרים שנטלו על כתפיהם את המשימה לפרוץ את הדרך ולהניח את היסודות הראשונים לכתב העת; העורכת הלשונית, שנאבקה ללא לאות במילים סוררות, ויכלה להן; משה אסולין מנהל היחידה להוצאה לאור במשרד הביטחון, שבזכותו "יסודות" יוצא לאור, ומפקדי צה"ל שתמכו במיזם.

אנו מזמינים את הקוראים להציע מאמרים לגיליונות הבאים.

ד"ר יגאל אייל
רמ"ח היסטוריה בצה"ל

ד"ר אלי מיכלסון
העורך הראשי

תוכן העניינים

5	הקדמה יגאל אייל ואלי מיכלסון
11	מבצע "אסף" – ממהלך טקטי למבצע מערכתי של יגאל אלון אלון קדיש
37	קרבות רמת יוחנן (הושה וכסאיר), 12-16 באפריל 1948 – עיון היסטורי ובחינה טקטית חוסאם מועדי
83	האם הופקו הלקחים הנכונים מעמידת היישובים במלחמת העצמאות? .. דותן דרוק
135	התירון של לסקוב – מנגנון צוות ההפעלה בהתחלת למידה ריכוזית ומאחדת – מה"ד בשנים 1949-1953 דודי קמחי
195	המטכ"ל מול חיל הים בעשור עגום 1953-1962 זאב אלרון ושאל ברונפלד
257	תהליך הלמידה והפקת הלקחים של צה"ל ממלחמת סיני אלי מיכלסון
289	גוף התכנון במטכ"ל עד ל-1973 זאב אלרון
327	"בושם מסריח העיקר שיעשה את העבודה" - עיצוב תפיסת ההגנה בגבולה המזרחי של ישראל: 1967-1968 טל טובי
359	מלחמת ההתשה בחזית המצרית - הסלמות והסלמות נגד שמעון גולן
401	השתנות תפיסתית או התאמות טקטיות? למידה והשתנות באזור הביטחון בלבנון בשנים 1995-1996 אהד לסלוי